

JULSTORMEN

Ett barndomsminne, av G Enkler

Ännu är det många som minns julstormen 1902. Natten mellan juldagen och annandagen rasade över södra Sverige och Danmark en orkanartad storm. I Köpenhamn uppmättes en vindhastighet på 35 sekundmeter. Särskilt hårt hemsökta blev hamnstäderna och fiskelägena utmed Öresund, där den nordvästliga vinden pressade in vattnet, så att det på sina ställen steg två till tre meter över det normala.

Bland de många tragedier som utspelades den natten blir det som här skildras endast ett litet brottstycke, på samma gång som det ger en skymt av hur små de yttre villkoren var för det stora flertalet i seklets början.

Våra minnesbilder från barndomen är sällan rena. De förvanskas inte bara av ett bristfälligt minne, utan de färgas och övertecknas även av vårt temperament och av vår senare förvärvade livssyn. För mig är julstormen framför allt förbunden med Albins död. Alla detaljerna kring den kan jag ej med full tydlighet återge, men jag vet, att det är det klaraste minnet jag har från min barndom.

Albin, skeppar Zakrissons Albin, i det lilla fiskeläget vid Lommabukten var den idol som lägets alla småpojkar såg upp till och beundrade, och jag kanske mer än de andra. Han var nitton år och nästan kapten på far sins skuta, galeasen Elna, som gick med tegel till så gott som alla hamnar längs Skånes kust. Vem kunde som Albin hjälpa oss pojkar att greja det som vi behövde! Han lärde oss att olja papperet i våra drakar, så att de kunde stå uppe även när det regnade. Det var han som lärde oss att tävla med drakar genom att låta dem dra sillgarnsklossar över viken. Han skaffade oss skallagarn (skall=mört) från bosmen av en kasserad näring. I Zakris trädgård växte det finaste hylle, och efter vår önskan var Albin strax villig såga av mörkgrova bitar till våra tollabössor. Vem kunde gå på händerna som Albin och dyka från hamnpiren och simma under vattnet så förskräckande långt? I mer än ett pojkhjärta uppsteg önskan att själv en gång på samma sätt slå världen med häpnad.

Far var kustroddare, och vi bodde i en liten stuga mitt för hamnen. På juldagens kväll i skymningen hörde vi några ungdomar som skralade fyllevisor på bygatan. När de kom närmare igenkände vi på rösterna bryggarens Ernst och - Albin.

- Tänk att Albin vill vara med bland dedär, sade mor.

När de kom mitt för vår trappa hörde vi hur Ernst, med avsikt att vi skulle höra det, skrek: "Här bor läsarjeveln, gå in och slå han på käften!"

"Bry er inte om att, pojkar - kom så går vi ner på Elna och har skoj", hörde vi Albin säga.

Vi skymtade hur de i den tilltagande blåsten vinglade ner på bryggan där Elna ytterst låg avtacklad för vintern.

Vattnet hade börjat stiga, och vinden tog till mer och mer. Många fiskare hade samlats nere vid hamnslipern för att dra upp båtarna ännu längre. De hade också senare på kvällen sett hur de julfirande ungdomarna på skutan krypande på bryggan tagit sig i land och rätt tystlåtna lommat hem var till sitt.

Far hade varit ute ett par gånger och sett till den uppdragna tullsnipan. Den behövde dras upp ännu mer om inte högvattnet skulle ta den. En stund efter det far gått för att hämta kustvakten, kom en väldig körare, som skakade huset. Stormen tjöt och brottsjörarna dånade mot hamnarmen. Mor såg allt lite ängslig ut när hon sa: "Tänk om taket blåser av!" (Det blev många tak avblåsta några timmar senare). Kanske mest för att trösta mig själv sa' jag: "Men far sa' ju,

att stormen var det inte så farligt med, värre hade han sett, men han hade aldrig sett vattnet stiga så fort."

Mor bäddade och jag fick krypa till kojs och somnade, trots oväsendet. Fram på efternatten blev jag väckt av mor: "Du måste stiga upp och ta på dig, för vi måste kanske lämna huset. Vattnet har gått in i köket."

Stormens och sjöarnas dån lät nu som tusen vilda gastars tjut. Far och kustvakten satt vid matbordet dukat med pressylta och kall ölsupa. Mor hade inte vågat tända till kaffe i kaminen, det var knappt hon ville ha fotogenlampan tänd. Det hade syntts två eldsvådor borta i sydost.

Hallin, kustvakten, satt klädd i oljekläder och träskostövlar. Högröstat och en smula skroderande gjorde han sina kommentarer till vädret.

- Ett sånt hondans vär har väl ingen sett maken till.

I detsamma skall det till som någon med ett jättespö slagit till i stugväggen. Hallin rök till och fick ett ängsligt uttryck i ögonen som sökte fönstret.

- Vad va de? kom det efter en stunds tystnad.

- Det var väl någon avsliten trädgren som slog i, sa' far.

Senare fick jag veta att Hallin hade en hel del "barnsligheter" för sig. Vid ett förtroligt samtal med far skulle han ha yppat, att han just den här kvällen sagt till sig själv, när vattnet stod som högst: Kan du gå runt aktern på snipan utan att få vatten i stövlarna, kommer allt att gå bra. Det hade han gjort och känt sig säker. Han hade också så många "hyss" för sig när de satte ut garnen, fast det talade far aldrig om vad det var.

Den nattens klaraste minne är för mig den syn jag såg när dörren till köket öppnades, för att far och Hallin skulle gå ut. Tegelstensgolvet i köket låg ungefär en fot lägre än trägolvet i vardagsrummet. I lampskenet låg som ett ålableke en glänsande spegel över hela golvet. Jag kan inte minnas att jag blev rädd, kanske därför att mor tog det så lugnt.

- Går det upp i rummet får vi försöka ta oss in till Nilssons som ligger rätt högt, men vi ska vänta lite till, förklarade mor.

När far och Hallin kom tillbaka fick vi veta att den stora almen på Nilssons gård gått omkull, att Gummessons halmtak var bortblåst och att Persarnas brygghus störtat samman.

- Ja, och nu har min liv Skat-Axel fått börja drabört från boet i stället för te att. Han har fått hämta alla sex ungarna i köket med flatekan. Käringen hans hade redan på kvällen med go mevind gitt sej iväg te syster sin ve herrgård, så han kunne ta allihop i en vänn, utlät sig Hallin, medan det droppade från hans stora näsa.

- Vi vet ingenting om hur det är med Elna eller de andra båtarna vid bryggan för mörkrets skull, men troligen är alltsammans borta, både brygga och båtar, sade far. Han trodde dock att vattnet börjat sjunka något och att kanske det värsta var över.

Jag somnade påklädd i sängen men vaknade vid att änkan Karna, vår närmsta granne, satt vid sänggaveln och vojade sig. Kjolen var uppskörtad och fötterna hade hon lagt upp på en stol. Hennes smala, spinkiga ben i våta ullstrumpor syntes upp till knäna.

- Det är syndafloden, Emeli, det är syndafloden som kommer, jämrade hon.

- Vet inte Karna att det ingen syndaflod mer kan komma, så länge Guds båge syns i skyn, och den såg vi i somras, svarade mor, medan hon plockade fram torra strumpor ur nedre byrålådan.

- Ja men det var kanske sista gången den syntes, kom det från Karna. - Ånej. Vattnet har redan sjunkit en smula i köket. Tag nu på sig de här strumporna medan jag bäddar åt Karna, så får vi se i morron, kom det från mor.

Först ett stycke fram på annandagens förmiddag vaknade jag, och jag fick då höra att Albin drunknat. Hans döda kropp hade hittats bland tång och vrakspillror ute på näset där våra drakar brukade landa. Genom fönstret kunde jag se Elna ligga ute på yttre sandreveln med kölen i vädret. Bryggan var borta och sjön bröt över den raserade hamnarmen. Vattnet hade sjunkit undan, men hela garnhänget, som skyddades av en vall mot sjösidan, hade förvandlats till en insjö med rader av uppstickande hängestolpar. I bygatan hade vattnet grävt riktiga bäckfåror. Men allt var betydelselöst mot detta enda som kom igen och igen: Albin är död! Albin är död! Hur kunde det vara möjligt? När pojkarna ombord på skutan gjort slut på julbrännvinet och i stormen krupit i land, hade Albin stannat kvar. Han hade ej, sådan han då var, velat gå hem till sina gudfruktiga föräldrar och göra dem ledsna. Hur allt sedan tillgått är det ingen som vet.

Dagen därpå var några av oss småpojkar, och däribland Ernsts lillebror Linus, i ivrigt samtal om Albins död. Vi ville ha det till att Ernst som anskaffat brännvinet, var medskyldig till Albins död. Men Linus visste försvara sin storebror.

- Si han tålte ingenting. De va kanske foste gången han söp. Hade han vatt van vid att som di andre, hade han gått ilan som di, å hade di inte vatt läsare så hade di väl tålt si han lite sne, när det va jul, lade Linus ut det.

Efter Albins död blev gamle Zakris tystlåten och inbunden. Man såg honom aldrig mer på bönemöten eller gå den långa vägen till kyrkan, men hans hustru gick desto flitigare.

Fram på nyåret frös det till, och garnhänget förvandlades till en präktig skridskobana. De av bysmeden tillverkade träskridskorna kom nu fram och surrades fast med sockertoppsgarn. Några av rikemansbarnen och till dem hörde jag, åkte på skruvskridskor. Far hade nämligen en månadslön på femtisju kronor, vilket skulle räcka till uppehälle åt fem personer.

I stojet på isen kunde Albins död glömmas för en stund, men så länge vraket av Elna låg kvar därute, hölls såret öppet.

Jag ser mig själv på väg hem från isen en kall, stilla vintereftermiddag. Då jag vände mig om, blir jag stående i förundran över de glänsande ljusvägar som går över isen. De kommer från några fönsterrutor som reflekterar den dalande solen. De flesta barnen har gått hem, bara en pojke är kvar. Han har lagt en repstump om en hängestolpe och åker runt, runt med sin lillasyster vid handen. Några småflickor slår sittkana lite längre bort, och långt borta skramlar en vagn på den frusna vägen. Så vackert! kommer det inifrån - men så sorgligt! kommer det ute från vraket på revet.

□